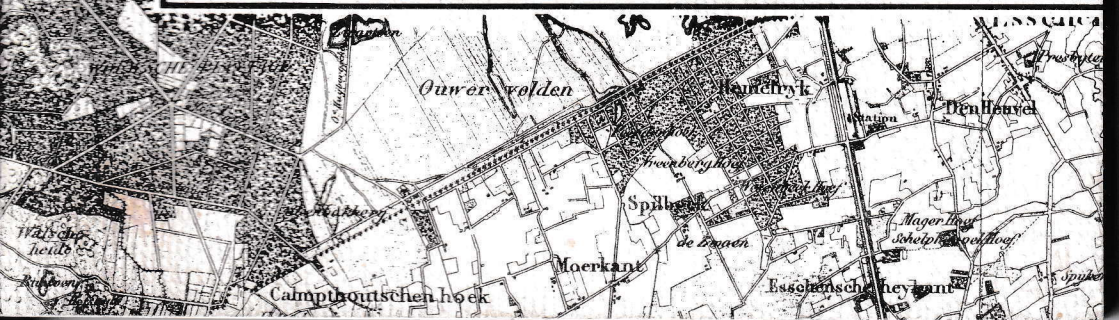

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

3/4-'91

De Wouwse Coöperatieve Zuivelfabriek

I. De coöperatie komt tot stand

Voor we dieper op de historie van de Wouwse fabriek ingaan, even een korte schets van de tijdsomstandigheden waarin de Wouwse Coöperatieve tot stand kwam. Men moet de landbouwcrisis kennen die geheerst heeft in het laatst van de vorige eeuw om het ontstaan van de coöperatie te begrijpen.

Tot 1850 werkte de boer, eventueel met wat arbeiders, op zijn bedrijf. Hij ging met zijn produkten geregeld naar de markt in stad of dorp en verkocht er zijn waren, rechtstreeks van producent naar consument. De agrarische dorpen waren hechte en besloten gemeenschappen. Door de toenemende industrie in Duitsland, België en Engeland ontstond in onze buurlanden een toenemende vraag naar onze landbouwprodukten. Nederland werd een belangrijke exporteur van boter en kaas en deze produkten hadden een uitgesproken goede naam. Bij deze buitenlandse handel waren tussenpersonen nodig en deze handelaren kochten nu op de markt het nodige op. De boeren beleefden gouden tijden. De handelaren niet minder, maar zij wilden het dikwijls te goed hebben; zij knoeiden met kwaliteit en gewicht en wel zo ernstig, dat onze produkten de markt voor een groot deel verloren, vooral aan Denemarken. Rond 1870 ontstond de margarine-industrie in een poging om goedkope smeerbare vetten te maken voor de soldaten en de arme bevolking. De knoeiers maakten daar dankbaar gebruik van door roomboter met margarine te vervalsen. Ondertussen ontwikkelde zich de stoomvaart en de spoorwegen sterk en in toenemende mate werden er nu ook produkten aangevoerd uit gebieden waarvan voorheen geen concurrentie te duchten was. Daarbij kwam dat de nieuwe producenten veel goedkoper konden leveren, Amerika en Canada vooral, en in mindere mate ook Argentinië en Rusland, omdat daar de grond bijna niets kostte, noch om te verwerven, noch aan bemesting. De verdere produktiekosten

zoals arbeidsloon waren er eveneens een stuk goedkoper dan in Nederland. De graanprijzen kelderden en met de gouden tijden van de Nederlandse boeren was het gedaan. De grote landbouwcrisis van rond 1800 diende zich aan en die zou tot het einde van de 19e eeuw voortduren. Veel boeren staakten de onvoordelige graanverbouw en schakelden over op veemesterij, zuivel, eieren, groente en fruit. Ook de aardappel en suikerbiet werden belangrijk. Door de problemen raakten veel boeren in geldnood en de banken in de stad hadden geen belangstelling in het verschaffen van landbouwkredieten. Het platteland verviel tot armoede en in dit klimaat vierden woeker en bedrog hoogtij. In de kleine Duitse dorpsgemeenschap Westerwald was het burgemeester Friedrich Raiffeisen (overleden in 1888) die de ellende van zijn dorp te lijf ging met wederzijdse hulpprogramma's, uitgaande van de gedachte: alleen kun je niets, samen kun je heel veel. Op basis van onderling vertrouwen ontwikkelde hij geleidelijk aan de coöperatieve gedachte in de overtuiging dat het gemeenschappelijk belang ook tevens het individueel belang is van ieder lid. Het onderlinge vertrouwen was nodig omdat wegens het ontbreken van financiële reserves een onbeperkte aansprakelijkheid noodzakelijk was. Raiffeisen had succes en zijn ideeën vonden navolging. Ook in Nederland groeide de overtuiging dat samenwerking het middel moest zijn om de spiraal van armoede en machteloosheid te doorbreken. In hun nood gingen de boeren zich ook organiseren in de zg. Boerenbonden. Omdat zij de slechte vruchten plukten van de knoeierijen van vele handelaren, die overal de markt bedierven, wapenden de boeren zich daartegen door eigen veilingen in het leven te roepen. Daarnaast werden coöperatieve zuivelfabrieken en coöperatieve boerenleenbanken gesticht. Om knoeierijen met boter een halt toe te roepen kwamen er botermijnen en er werd een rijksmerk ingevoerd dat de kwaliteit van de boter onvoorwaardelijk garandeerde. Tenslotte gingen de boeren over tot de oprichting van de coöperatieve aankoopverenigingen waarvan ze op goedkope wijze kunstmeststoffen, veevoeder, zaai- en pootgoed konden betrekken. Door deze maatregel maakte de boerenstand zich geleidelijk aan commercieel en financieel onafhankelijk.

Oprichting • 1894 Eerste Blad.

1885

Godsdienstige keventienden Mei achtstien hon-
derd vier en negentig.

Compareerden voor mij Hendrik Adolph An-
tonie Wenning, Notaris in het Arrondissement
Breda ter standplaats Rodendaal, in tegenwor-
digheid der satenamen mij bekende getuigen.

De heeren

1. Johannes Baptist Dekkers, voor zich en
als gemachtigde van Mevrouw Antoonet-
ta Jos. weduwe Adriaan Raaijmakers, land-
bouwerster, wonende op Westelaar onder Wier-
dijkens onderhandsche volmacht aldaar
getekend den veertienden derer maand,
welke van deze minuit zal blijven gechecht,
niet te zijn voor echt erkend door den laste-
hebber, in tegenwoordigheid der satenamen
getuigen en mij Notaris, en ten blijke daer-
van door allen getekend.

2. Arnoldus Daggens; 3. Marinus Johan-
nes Potters; 4. Adrianus Bouwens; 5. Cor-
nelis Adrianus Dekkers; 6. Johannes Wit-
dewilligen; 7. Petrus Johannes Dekkers; 8.
Adriaan van Oers; 9. Antonius van Oers
Jankevis; 10. Leonardus Damen; 11. Petrus
Damen; 12. Jacobus Damen Jacobus Jaco-
bussevoors; 13. Cornelis Damen Jacobus Jaco-
bussevoors; 14. Petrus Johannes Potters; 15. Mar-

In die periode kwam onder meer de NCB, de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond tot stand, waarvan Wouw veel later ook een afdeling kreeg. 1)

WOUW.

Het beeld in Wouw wijkt misschien iets af van het beeld dat geschetst is voor Nederland. Van oudsher telde Wouw een betrekkelijk groot aantal boerderijen van flinke omvang. Zo'n 100 jaar geleden moet Wouw al een van de meest vooruitstrevende dorpen van Brabant zijn geweest op het gebied van de landbouw. In 1870 was er al een 'landbouwclub' die later werd omgezet in een afdeling van de Noordbrabantse Maatschappij van Landbouw. Omstreeks dezelfde tijd begonnen de boeren al met onderlinge verzekeringen, al snel gevolgd door een vereniging voor de aankoop van landbouwbenodigdheden. De Wouwse boeren waren bepaald bij de tijd!

Toen rond 1890 elders in het land de eerste coöperatieve zuivelfabrieken tot stand kwamen, duurde het niet lang of de Wouwse boeren volgden dat voorbeeld. In de winter van 1893/1894 gingen enkele vooraanstaande boeren hun licht opsteken in het Gelderse gebied, waar inmiddels naar Fries voorbeeld zuivelfabrieken waren gesticht, die met stoomkracht werden aangedreven. De Wouwse boeren zagen daar meer heil in dan in de handkrachtfabriekjes die ook op verschillende plaatsen waren opgericht. Moerstraten kende bijvoorbeeld zo'n fabriekje op coöperatieve basis, maar de grote Wouwse boeren vonden dat maar een primitieve bedoening. 2)

In Wouw waren Johan Baptist Dekkers en Piet Dekkers de grote mannen achter de oprichting van de Coöperatieve Stoom Boterfabriek. Johan Baptist Dekkers had later voor Wouw nog meer verdiensten, want in 1895 werd hij raadslid en later tevens wethouder.

OPRICHTING.

Op 17 mei 1894 stapte Johannes Baptist Dekkers naar notaris H.A.A. Wenning in Roosendaal en liet daar de oprichtingsakte opstellen.

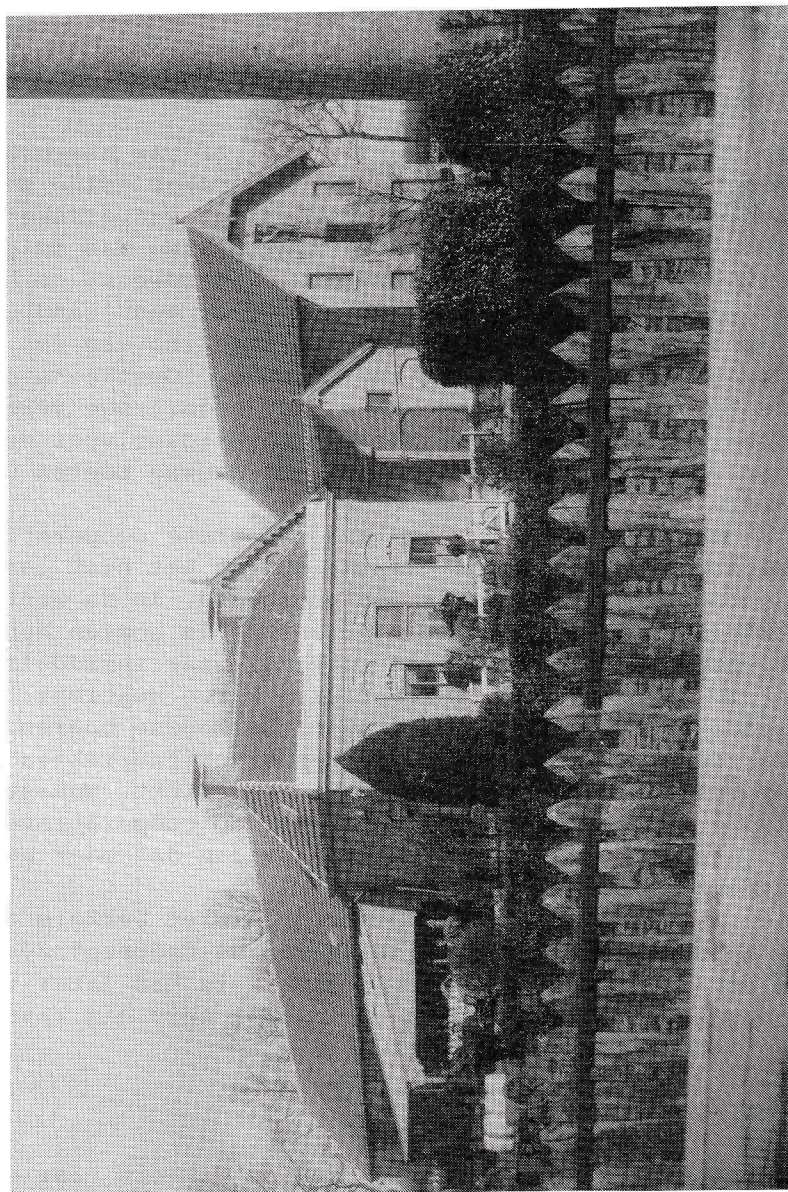

Foto van het oudste complex genomen rond 1900 vanaf de spoorlijn. Links het woonhuis van de directeur. (Foto: coll. A. van Tiggelen, Fijnaart).

41

Dankzij die akte is ook precies bekend wie de oprichters van de zuivelfabriek waren, want de akte noemt iedereen bij naam:

1. Johan Baptist Dekkers (Zuideinde van Heerle),
2. Arnoldus Doggen,
3. Marijnis Johannes Potters (Steenbergen),
4. Adrianus Mouwen (Roosendaal),
5. Cornelis Adrianus Dekkers (Bergen op Zoom),
6. Johannes Uitdewillige (Bergen op Zoom),
7. Petrus Johannes Dekkers,
8. Adriaan van Oers,
9. Antonius van Oers Janzoon,
10. Leonardus Damen,
11. Petrus Damen,
12. Jacobus Damen Jacobus Jacobuszezoon,
13. Cornelis Damen Jacobus Jacobuszezoon,
14. Petrus Johannes Potters,
15. Martinus Kerstens,
16. Matthijs Doggen Gerarduszezoon,
17. Adrianus Looijen,
18. Petrus Johannes Aarden,
19. Adriaan van den Boom,
20. Petrus van den Boom,
21. Johannes de Bruijn,
22. Petrus Elst Marijnszoon,
23. Jacobus de Greef,
24. Antonius van Eekelen,
25. Pieter Jan Elst,
26. Petrus Willemen,
27. Ludovicus Antonius van Loon,
28. Louis Raaijmakers,
29. Adrianus van Tiggelen,
30. Johannes Mouwen (Roosendaal),
31. Petrus Kerstens (Roosendaal),
32. Adrianus Petrus Kerstens (Roosendaal),
33. Hendrikus Mulders (Roosendaal),
34. Adrianus Elst,
35. Arnoldus Mouwen,
36. Cornelis van Bavel (Steenbergen),
37. Jacobus Willemen (Steenbergen),
38. Anthonetta Vos, wed.van Adriaan Raaijmakers (Westelaar).

Voor deze laatste had J.B.Dekkers een volmacht. De boeren waarbij geen plaatsnaam staat vermeld, kwamen uit Wouw. Het doel waarvoor deze mensen bijeen waren gekomen, omschrijft de notaris in de akte als volgt:

De comparanten, aan mij Notaris bekend, verklaarden overeengekomen te zijn eene coöperatieve stoom roomboterfabriek op te richten...

De akte omschrijft verder dat er een perceel grond aangekocht zal worden in de onmiddellijke nabijheid van het station van de Staatsspoorwegen aan de lijn Roosendaal-Vlissingen waarop de fabriek en de aanhorigheden gebouwd worden. De fabriek krijgt de officiële naam:

"Coöperatieve Wouwsche Stoom Roomboterfabriek". 3)

KAPITAAL.

In de akte wordt gesteld dat een geldlening wordt aangaan tot een maximumbedrag van 20.000 gulden voor de aankoop van het bouwterrein, de stichting van de gebouwen het aanschaffen van de machines, werktuigen en gereedschappen en voor het benodigde bedrijfskapitaal.

Bij het verwerven van het kapitaal werden de leden ingeschakeld want zij konden aandelen op naam kopen voor een bedrag van 50 gulden, met coupons van twee gulden, inwisselbaar op 1 mei van elk jaar. Als de leden het benodigde kapitaal niet bij elkaar zouden kunnen brengen, zou de rest uitgegeven worden in aandelen van 500 gulden. Ook die zouden een rente van 4% opbrengen en daarop mochten ook niet-leden inschrijven. 4)

In de oprichtingsakte wordt het aannemen van nieuwe leden geregeld en het ontslag. Overlijden, verhuizing zodat men op te grote afstand van de fabriek komt te wonen en het overstappen naar een soortgelijke vereniging leiden tot ontslag uit de vereniging. 5)

VERPLICHTINGEN.

Natuurlijk hadden de leden ook verplichtingen. Anders zou de fabriek immers niet kunnen werken. Artikel 17 van de akte bepaalde:

De leden verbinden zich aan de fabriek der vereeniging

Aankondiging.

* * Bij akte, verleden 17 Mei 1894, ten overstaan van den te *Rosendaal* resideerenden Notaris **HENDRIK ADOLPH ANTONIE WENNING**, is opgericht te *Wouw* de **Coöperatieve Wouwsche Stoomroomboterfabriek**.

Deze akte is in haar geheel ingeschreven ter Griffie van het Kantongerecht te *Bergen-op-Zoom* 29 Mei 1894, en onder n° 258 openbaar gemaakt in de *Nederlandsche Staatscourant* van Vrijdag 8 Juni 1894 n° 131.

Geschiedende deze aankondiging ingevolge art. 5 der Wet van 17 November 1876 (*Stb.* n° 227.)

Namens de Leden der Coöperatieve Wouwsche Stoomroomboterfabriek te Wouw,

WENNING,

(1569)

Notaris.

Zo werd in De Grondwet van 10 juni 1894 de oprichting van de Coöperatieve Wouwsche Stoomroomboterfabriek aangekondigd.

der boterbereiding te zullen leveren, de melk die het door hun gestalde rundvee per dag oplevert, daarvan alleen uitgezonderd de melk voor hun eigen gebruik benooidigd. Na de boterbereiding neemt ieder der leden de ondermelk en karnemelk terug, in evenredigheid der door hen geleverde roommelk.

In het belang van de vereniging was het ook mogelijk om melk af te nemen van niet-leden, die echter wel de verplichting hadden om ondermelk en karnemelk terug af te nemen. Aan het eind van het boekjaar werd de zuivere winst uitgekeerd. Tien procent kwam ten goede aan het bestuur en de commissarissen, tien procent ging naar het personeel en tachtig procent naar de deelnemende boeren.

6)
En ondanks tegenstand van verschillende voormannen van de boeren die voorstanders waren van handwerk en de plaatselijke voerhandelaar Daverveldt, werden de plannen doorgezet. Met de ondertekening van de statuten was de eerste stap gezet.

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankencentrale "Wouw" B.V.

